

Viszonzválasz

Takács-Sánta András és Vida Gábor okos és nyilván mély meggyőződéssel írt vitacikke sajnos számos lényeges ponton félreérti eredeti dolgozatomat. Néhány kérdésben azonban nincs szó félreértésről — nézeteink valóban lényegileg eltérnek. Röviden áttekintem mindkét témakört.

1. Nem bélyegeztem általában tudományellenesnek a géntechnológia ellenzőit, még kevésbé az egyes részkérdésekben kritikus álláspontot elfoglalókat, tehát a tudományt és technológiát sem kevertem össze (felhívnam a figyelmet cikkem címében a kérdőjelre!). Azt állítottam, hogy e technológia körüli vitákban számos — tudományosnak beállított — érv nem felel meg a tudományos viták normáinak, ezeket próbáltam áttekinteni. Továbbá azt is állítom (de ebben, úgy tűnik, egyetértünk), hogy a tudományellenesség erőteljesen jelen van az ellenzők számos megnyilvánulásában.

2. Nincs vitánk abban, hogy prekoncepcióink befolyásolják állásfoglalásainkat. Én ezt magamról elismerem, és másnál sem helytelenítem. Azt viszont valóban kifogásoltam, hogy az általam bíráltak nézeteit sem tények, sem érvek nem tudják változtatásra bírni, álláspontjuk megingathatatlan. Ezt összeegyeztethetetlennek tartom a tudománnyal, és határozottan vallo, hogy az én álláspontom nem ilyen. Abban a pillanatban, amint tudomást szerzek egy, a géntechnológia bármely alkalmazását illető, a veszélyt vitathatatlanul bizonyító tényről, készséggel revideálni fogom álláspontomat.

3. Senkit nem óhajtottam kirekeszteni a tudomány világából, a legkevésbé Arbert, de mást sem, aki aggályokat fogalmaz meg. Amikor azt állítottam, hogy a tudományos közösségen belül nincs komoly vita a géntechnológia megítélésében, felsoroltam azokat az elveket, amelyekben gyakorlatilag konszenzus van. Nem tudok arról, hogy ezek közül bármelyiket komoly tudósok vitatták volna az utóbbi években, a vitacikk szerzői sem, tehát a konszenzusba nemcsak a molekuláris biológusokat értettem bele.

4. A multinacionális cégekről szóló fejtegetést, bár nem mindenben értek vele egyet, nem kívánom vitatni, hiszen bírálóim is elismerik eredeti tézisem igazát, azaz hogy az ő etikátlan viselkedésük miatt nem kell a géntechnológiát elmarasztalni. Azt azonban megjegyezném, hogy állításomat: miszerint „így működik a kapitalizmus” (vagyis a profit logikája szerint) lehet könnyed mondatnak minősíteni (nem tudom ugyan, hogy miért?), ettől azonban az még igaz marad. Ezt a kapitalizmus legélesebb bírálói sem cáfolják.

5. A vitacikk lehangsúlyosabb fejezete a harmadik világgal és az élelmszer-termelés jövőjével kapcsolatos fejtegetés. Ebben sem értünk egyet, mert úgy vélem, hogy például a magasabb A-vitamin- és vastartalmú rizs vagy a vakcinát tartalmazó banán igenis hasznos lesz a harmadik világ számára.

Mivel azonban ez jelenleg csak vélemény, és nem tudományosan bizonyított tény, ezt a kérdést sem kívánom vitatni, az eredeti cikkben sem fogalmaztam meg erre vonatkozó határozott állítást (ezt nevezi a vitacikk — némileg sportszerűtlenül — „elbi onyitalanodás”-nak). Nekem azonban úgy tűnik, hogy bírálóim itt is olyan problémák miatt marasztalják el a géntechnológiát, amelyek attól teljesen függetlenül léteznek (túlnépesedés, kizsákmányolás, rossz gazdasági-politikai struktúrák stb.), ezzel is alátámasztva cikkem egyik téziséét. Ha itt igazuk volna (amit lehetségesnek, bár valószínűtlennek tartok), akkor a hagyományos növénynevelést éppúgy el kellene marasztalniuk (tk. meg is teszik).

6. A biodiverzitással kapcsolatos aggodalmakkal teljesen egyetértek, csak hogy ezt sem a géntechnológia fenyegeti. A modern, agyonvegyszerezett monokultúrás mezőgazdaság (és az urbanizáció, az iparosodás, a túlnépesedés stb.) igen nagy pusztítást végzett eddig is a biodiverzitás területén, és nem olvastam még meggyőző érvelést arról, hogy miért jelentene radikális rosszabbodást ebből a szempontból a géntechnológia.

7. Azt az állítást, hogy a feltételezett veszélyek közül semmi sem realizálódott, fenntartom. Ha olyan könnyen vitába lehet vele szállni, miért nem tették meg? A — szerzők által jegyzetben említett — cikkem írásakor még nem ismert példa, a génterápiával kezelt Jesse Gelsinger halála, nem tartozik ebbe a kategóriába. Az illető gyógyíthatatlan, biztosan halálos végű betegségben szenvedett. Ilyen esetekben többnyire jogosultnak tekintenek és alkalmaznak igen nagy kockázatú hagyományos terápiás eljárásokat is (erőteljes kemo- vagy sugárterápia, szervátültetés, nagy kockázatú műtétek stb.). Mindezekben rengeteg beteg halt meg és fog még meghalni, de senkinek sem jutott még eszébe például a csontvelő-átültetés kártételeiről vagy betiltásáról beszélni Antall József halála után. Gelsinger édesapja egyébként a vizsgálat során erőteljesen kiállt fia kezelőorvosainak védelmében, és a betegek valamint hozzátartozóik tüntetést rendeztek azért, hogy ne állítsák le a génterápiás kísérleteket.

8. A spekulatív, elképzelhető veszélyekről az eredeti cikkben írtam, ehhez nincs mit hozzátennem.

9. A Pusztai-ügyről. A Lancet valóban közölte Pusztai cikkét, de ebben már szó sem volt azokról a szörnyű fejlődési rendellenességekről és immunzavarokról, amelyek az egész hisztériát kiváltották (egy számomra felejthetetlen magyar tévériport „agysorvadás”-ról beszélt). Ez a cikk csak aránylag enyhe bélhám-elváltozásokról számol be. Azt pedig különösnek tartom, hogy a géntechnológia ellenfelei milyen készségesen elhiszik, hogy a Royal Society által kiküldött pártatlan bizottság egészében elfogult, sőt korrump, pusztán azért, mert elmarasztalta hősüket. Véleményem szerint egyébként, ha Pusztai állításai igazak — amit lehetségesnek tartok —, az épp oly kevésbé bizonyítja a géntechnológia veszélyességét, mint ahogy számtalan toxikus anyagot tartalmazó nemesített termék (magas szolanin-tartalmú burgonya, magas karcinogén-tartalmú zeller stb.) léte sem bizonyítja a hagyományos nemesítési eljárások ártalmas voltát.

Rövid cikkemben természetesen nem tértem ki e problémára olyan részletesen, mint könyvemben, innen a látszólagos ellentmondás. Itt sem azt állítottam azonban, hogy a géntechnológia nem hozhat létre veszélyes konstrukciót, hanem azt, hogy ez a technika „per se” (mint olyan) nem ve-

szélyes. Káros, nem tervezett következmények a hagyományos nemesítés során éppúgy felléphetnek.

10. Igaz, hogy a gyógyszerekkel csak az élőlény terméke jut a szervezetbe, míg az élelmiszerek esetében olykor magát az élőlényt is elfogyasztjuk. Ha azonban ez lényeges különbség (az!), akkor nem értem, hogy a GM élelmiszerek ellenfelei miért küzdenek éppoly hévvel az olyan élelmiszerek ellen is, amelyek szintén csak terméket tartalmaznak (például szójaolaj). Sőt: a Marks és Spencer áruházláncot bojkottal fenyegették meg, ha olyan bugyikat mer árulni, amelyek rovarkártévknek ellenálló gyapotból készült fonalat tartalmaznak.

11. Természetesen elismerem az irracionális egyéni vagy társadalmi döntések, ízléspreferenciák létét és jogosultságát. Csak az ellen tiltakozom, hogy ezeket tudományos érvelés látszatába öltöztessék, hogy irracionális félelmekre rájátszva hamis, áltudományos nézeteket terjesszenek el a társadalomban, hogy egyesek jogtalan profitra tegyenek szert eme megalapozatlan előítéletek kihasználásával.

12. Nincs vitánk abban, hogy ez a kérdéskomplexum nem a molekuláris biológia belügye. A szerzők által felsorolt valamennyi tudományág képviselőinek, sőt a társadalom teljes demokratikus közösségének illetékességét elismerem. Mindezeket azonban nem „be kellene vonni a vitákba”, hiszen ott vannak. Egyetlen kultúrállamot sem ismerek, ahol e vitákban, törvényalkotásban, döntéshozatalban monopóliumuk, vagy akár döntő szerepük lenne a molekuláris biológusoknak (a magyar Géntechnológiai Bizottság 17 tagja közül hárman képviseljük e tudományterületet). A probléma inkább az, hogy sokszor nem tisztességes eszközökkel folytatott vita zajlik, hanem erőteljes és harsány nyomásgyakorló csoportok terrorja érvényesül (amely mögöl gyakran — és most az ellenzőkre gondolok — kilóg a szintiszta gazdasági önérdék lólába).

13. Egyetérték bírálóimmal abban, hogy a géntechnológia körüli vitákban gyakran az általuk jellemzett két világnézet (több, illetve kevesebb technológiára van szükség) csap össze. Ők öntudatosan vallják magukat a második álláspont elkötelezett hívének. Én azonban tartom magam az első nézetrendszer védőjének, éppen ezért a géntechnológia apologetájának sem. Cikkem nem erről szólt. Lehetségesnek és elfogadhatónak tartom, hogy számos vonatkozásban a társadalom akkor dönt helyesen, ha a géntechnológia helyett más alternatívát választ. Ennek azonban — szerintem — az a feltétele, hogy a választás tárgyilagos, tudományos mérlegelésen, az egyes lehetőségek előnyeinek és hátrányainak elfogulatlan számbavételén alapuljon. Egy vízlépcső felépítése vagy elutasítása is technológiai-politikai döntés, mégis tudományos mérlegelésnek kell megalapoznia, gondolom ezért vállalt ebben szerepet a tudós Vida Gábor. Cikkemben én a tárgyilagos és elfogulatlan kritikát, a reális alternatívák közötti választással szembenező alapállás hiányát bíráltam. És természetesen bíráltam a tudományos érvek semmibevételét, az egyoldalú és megingathatatlanul dogmatikus elutasítást, a légből kapott veszélyekkel való riogatást, a hisztérikus félelmek és az irracionális nézetek szándékos terjesztését, a félretájékoztatót. Feltételezem, hogy ezekkel vitapartnereim nem azonosulnak. Akkor viszont miért a heves reakció?

Venetianer Pál